

48. znanstveni skup Pazinski memorijal: *Proštinska buna i »Labinska republika« (1921. – 2021.) i Žena u društvenom, kulturnom i gospodarskom životu Istre, Pazin: Katedra Čakavskoga sabora za povijest Istre Pazin – DAPA – BPW Pula, 24. rujna 2021.*

U sklopu Rujanskih svečanosti, kojima se obilježava sjedinjenje Istre s Hrvatskom, održan je u Spomen-domu sjedinjenja i slobode u Pazinu 24. rujna znanstveni skup »Pazinski memorijal«. Teme skupa bile su *Proštinska buna i »Labinska republika« (1921. – 2021.)* i *Žena u društvenom, kulturnom i gospodarskom životu Istre*. Skup je organizirala Katedra Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin u suradnji s Državnim arhivom u Pazinu i BPW (*Business and professional women*) Pula.

Na početku se posjetiteljima obratio Josip Šiklič, predsjednik Izvršnoga odbora Katedre Čakavskoga sabora i voditelj prvoga dijela skupa, najavivši uvodni govor Galijana Labinjana, predsjednika Skupštine Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre. Galijano Labinjan u svom je govoru uputio pozdrav uvažanim gostima, referentima i ostalim prisutnima na Skupu, izrazio zahvalu posebnim uzvanicima, Vladimiru Torbici, pročelniku Odjela za kulturu i zavičajnost Istarske županije, i Neviji Srdoč, pročelnici Grada Pazina, te proglasio skup službeno otvorenim. Pozdrave prisutnima uputili su i spomenuti Nevija Srdoč, u ime gradonačelnice Pazina Suzane Jakšić, te Vladimir Torbica, u ime župana Istarske županije Borisa Miletića.

Program skupa podijeljen je sukladno tematici na dva osnovna dijela. Prvi je dio obuhvaćao temu *Proštinske bune i »Labinske republike« (1921. – 2021.)*, čiju stotu obljetnicu obilježavamo ove godine. To je posebno istaknuto u izlaganju Darka Dukovskog čije je predavanje na temu »Organizirani otpor fašističkom nasilju u Istri 1921.« otvorilo prvi dio skupa. Dukovski je u svom izlaganju prikazao događaje koji su prethodili buni na području Proštine i pojavi Labinske republike, kao i uzroka koji su doveli do toga. Razmatrana je pojava fašizma u Istri, kao i antifašizma koji je bio bitno određen djelovanjem fašizma. Istaknuta je složenost i raznovrsnost antifašizma kao pokreta i pojave.

Sljedeće je predavanje održao Tulio Vorano pod nazivom »Labinska republika s aspekta labinskih i pazinskih izvora«. Predavanje se tematski nadovezalo na prethodno, ali s većim naglaskom na događaje oko Labinske republike, uz pozivanje na arhivske izvore koji pružaju informacije o pobuni u Julijskoj krajini. Tematiziraju se događaji koji su prethodili pojavi Labinske republike, poput štrajka rudara za koji se ističe da je na početku sadržavao isključivo gospodarsku komponentu dok je kasnije poprimio političke značajke. Analiziraju se uzroci spomenutih događaja te se uspoređuju sa sličnim događajima, poput štrajkova i radničkih pokreta, koji su se u to vrijeme odvijali u Italiji.

Biserka Budicin i Maja Milovan održale su predavanje o temi »Natuknice o labinskim događajima iz 20-ih godina prošlog stoljeća u fondovima Državnog arhiva u Pazinu« u kojem su kratko prikazale fondove pohranjene u Državnom arhivu u Pazinu koji sadrže podatke u svezi s prethodno spomenutim događajima, poput štrajka rudara i izbijanja pobune u Labinu i sl. Prikazano je ukupno sedam fondova, od kojih je pet sredeno, a među

njima se ističu Prefektura Istre u Puli (1923. – 1945.), Okružni sud u Puli (1868. – 1947.) te Istarski ugljenokopi Raša (1785. – 1999.).

Ivan Jeličić u predavanju »Odjeci 'Proštinske bune' i 'Labinske republike' u riječkom i liburnijskom tisku« osvrće se na popratne odjeke spomenutih zbivanja u tadašnjim uglednim glasilima, riječkom *La Vedetta d'Italija* i liburnijskom *La Voce d'Istria*. U njima prevladava talijanski nacionalistički diskurs, fašistička agitacija i propaganda, uz prateću normalizaciju nasilja, dok se domaće slavensko stanovništvo prikazuje pretežito negativnim karakteristikama.

Referat Stipana Trogrlića pod naslovom »Reakcije istarskih biskupa tršćansko-koparskog Angela Bartolomasija i porečko-pulskog Trifonea Pederzollija na fašistička nasilja 1921. godine« zbog sprječivosti autora da osobno predstavi svoju temu iznio je Milan Radošević. U njemu se tematizira odnos fašizma i Katoličke Crkve, s posebnim pogledom na slučajevne fašističkoga nasilja u Istri 1921. godine. Na čelu dviju istarskih biskupija te su godine bili Talijani Bartolomasi i Pederzolli koji su javno progovorili protiv fašizma u Istri, posebno u korespondenciji s Papom, zalažući se za slobodu vjernika te braneći pravo na uporabu slavenskoga jezika došavši time u izravan sukob s fašistima.

Posljednje predavanje prve sesije održala je Alida Perkov pod nazivom »Proštinska buna – praskozorje u Našoj slozi 1907. godine«. U njemu se nadovezuje na predavanje Darka Dukovskog, opisujući ukratko socijalne i političke prilike koje su vladale na području Proštine uoči spomenute pobune. Ukratko se govori o životu i djelu Ante Cilige, uz isticanje njegove uloge u širenju naprednih socijalnih ideja i organizaciji antifašističkoga otpora na području Proštine. Posebno se osvrće na pjesmu »Pisma od Proštine« koju je Ante Ciliga objavio u *Našoj slozi* 1907. godine, a koja je tada predstavljala svojevrsnu najavu budućih događaja na području Proštine. Pritom se napominje kako je njegov značaj u našem društvenom i političkom diskursu nepravredno zapostavljen.

Nakon stanke započeo je drugi dio skupa, pod naslovom *Žena u društvenom, kulturnom i gospodarskom životu Istre*. Voditeljica je drugoga dijela skupa bila Marija Ivetić, a uvodnu je riječ održala Alida Perkov u ime Udruge poslovnih žena u Puli najavivši drugi dio skupa, posvećen znamenitim istarskim ženama. Istakla je da su žene često bile zanemarivane u povijesnom diskursu Istre te je stoga potrebno posvetiti pažnju ženama koje su ostavile gospodarski, kulturni i ini trag u povijesti Istre. Sljedeći je govor održala ravnateljica Državnoga arhiva u Pazinu Mirela Mrak-Kliman uputivši pozdrav Skupu.

Prvo predavanje drugoga dijela skupa održala je ponovno Alida Perkov pod nazivom »Lik i djelo Giuseppine Martinuzzi u onovremenom austrijskom tisku«. Giuseppina Martinuzzi bila je istarska učiteljica, spisateljica i revolucionarka koja se u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. stoljeća izdvajala kao vrsna kritičarka društva i borkinja za veća prava i samostalnost žena. Martinuzzi je bila značajna i po utemeljenju časopisa *Pro Patria*, kao i po pružanju podrške pobunjenim labinskim rudarima 1921. godine. U predavanju je prikazan njezin životni i politički put koji su karakterizirale promjene političkih stavova od talijanskoga nacionalnog liberalizma pa do socijalizma i marksizma te je posebno istaknut njezin doprinos političkom i kulturnom životu Istre onoga vremena.

Patricija Otočan Brumnić održala je kratko predavanje pod nazivom »Foška Doblانović, žrtva fašističkog terora«, u kojem se osvrće na Fošku Doblانović, članicu SKOJ-a u Svetvinčentu, koju su 1945. godine uhitili, mučili i ubili fašisti.

Nataša Skazlić održala je predavanje »Puljanka Hedwig Rudolphine Minna Saida von Trapp« u kojemu govori o austrijskoj slikarici, književnici i grafičkoj dizajnerici secesijskoga razdoblja Hedwig (Hedi) von Trapp koja je rođena Puli i u kojoj je provela dio svoga života. U predavanju se kratko osvrnula na život i prilike koje su vladale u Puli u doba Hedina rođenja i djetinjstva. Istaknuti su bitni trenutci njezina života, kao i njezina bogata djela koje uključuje poeziju, romane, kratke priče, bajke, cikluse bakropisa, crteže, slike na pergameni i ostalo. Uz to kratko je prikazana i povijest njezine obitelji iz koje potječe i poznati brat Georg Ritter von Trapp.

Kristina Tamara Kučić Franić održala je predavanje pod naslovom »Umjetnica Mira Franješević«. Mira Franješević poznata je kao jedna od prvih naivnih umjetnica u Istri. Iako rodom iz Jastrebarskog, tijekom života doselila se u Pulu, u kojoj je ostala do kraja života. Svojim je radovima, u kojima se posebno ističu tipični istarski pejzaži i motivi, poput kažuna, suhozida, boškarina, istarskih sela, baladura i dr., stvorila prepoznatljiv slikarski opus te time postala jedan od najvrednijih promicatelja istarske kulturne baštine. Još jedno predavanje umjetničke tematike održao je Igor Longyka pod nazivom »Augusta Šantel slikarica istarskih pejzaža«. Augusta Šantel bila je slovenska slikarica, grafičarka i violinistica koja je početkom 20. stoljeća bila zaposlena kao učiteljica u Puli. U predavanju autor se kratko osvrnuo na njezino obiteljsko stablo koje su činile mnoge značajne ličnosti. Kao najznačajniji navodi se njezin rad na akvarelima nastalim u razdoblju od 1895. do 1966. godine. Svojim slikarskim stvaralaštvom, glazbenim angažmanom i pedagoškom aktivnošću značajno je doprinijela istarskoj umjetnosti i kulturi.

Posljednje predavanje na skupu, pod naslovom »Vrajže Istrijanke«, održao je Daniel Mohorović. To je ujedno i naziv njegove knjige koja se bavi životima sedam zanimljivih i osebujnih istarskih žena. Među njima nalazi se nekoliko poznatijih žena iz istarskoga kulturnog i političkog života, poput otprije spomenute Giuseppine Martinuzzi, zatim Marije Crnobori, Daše Drndić i Tatjane Arambašić Slišković te nekoliko manje poznatih ili anonimnih žena, poput Antice Kranjac (Tonine Banice), Pierine Juričić i Kate Pucić. Na predavanju su iznesene kratke crtice iz njihovih života, uz isticanje nekoliko zanimljivih detalja koji doprinose osebujnosti njihovih karaktera.

Ovogodišnji, 48. po redu, znanstveni skup Pazinski memorijal donio je pregršt zanimljivih tema iz istarske povijesti i kulture koje predstavljaju poticaj daljnjem otkrivanju i proučavanju bogate istarske kulturno-povijesne baštine.

Hendi Hrelja